

Трохимчук Ангеліна Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта (Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Функційно-семантичний потенціал експресивної лексики в романах Макса Кідрука («Не озирайся і мовчи», «Доки світло не згасне назавжди», «Бот»)

Категорія експресивності визначає вираження суб'єктивного ставлення мовця до предмета мовлення та може виражатися на різних рівнях мови, однак найбільш активно ця категорія розкривається через експресивну лексику. Вивчення функційно-семантичного потенціалу експресивної лексики у творах сучасних українських письменників дозволяє дослідити сучасний стан експресивної лексики української мови та визначити стилістичні особливості української літератури ХХІ ст.

Експресивна лексика розглядається як засіб своєрідного типу номінації, який репрезентує широкий і різноманітний діапазон варіювання та імпровізації семантики мовних одиниць, їхніх емотивно-оцінних планів [1, с. 8]. До експресивної лексики української мови вчені зараховують слова з емотивним значенням (назви емоцій), слова з емотивним компонентом значення (конотативи, експресиви), а також слова з оцінним значенням (загальнооцінні лексеми на кшталт *хороший / поганий, бридкий / чарівний*) і слова з оцінним компонентом значення (*шкапа, барахолка*). До експресивних засобів також належать пестливі або грубі слова, лексика, наділена експресією ввічливості тощо [6, с. 26].

Т. Л. Коваль виокремлює три групи експресивної лексики: 1) слова, що виражають почуття, пережиті мовцем (*відраза, гидливість, злість, любов, ненависть* тощо); 2) слова, що виражають лексичну оцінку явища з точки зору мовця (*добрий, злий, жорстокий* тощо); 3) слова, у яких поняття про почуття позначені не лексично, а за допомогою суфіксів або префіксів емоційної оцінки (*квіточка, малесенький, багатющий* тощо) [2, с. 468].

У художньому стилі експресивний потенціал має також книжна піднесена лексика (поетизми), розмовно-просторічна лексика і вульгаризми, сленг та діалектизми, варваризми та екзотизми, неологізми, які автор твору може використовувати для характеристики персонажів, розкриття сюжету тощо. У художньому стилі мови використання експресивної лексики продиктоване індивідуальним авторським стилем письменника, який містить засоби і методи реалізації творчого задуму автора та його художніх ідей. Це особлива манера письма письменника, яка вирізняє його серед усіх інших.

На прикладі творчості сучасного українського письменника Макса Кідрука, який переважно пише в жанрі технотрилера, варто розглянути особливості функціонування експресивної лексики в його романах «Не озирайся і мовчи», «Доки світло не згасне назавжди» та «Бот». Передусім експресивний потенціал у творах М. Кідрука має книжна лексика, до якої переважно входять позначення різних абстрактних понять, наприклад: *безкінечність, аура, фарс, символізм, божество* [3; 5]. Експресивний потенціал мають і прикметники-означення, які створюють яскраві описи персонажів: «*Хлопчак був малим – мініатюрним, заледве не крихітним*» [5, с. 2].

До книжної лексики в романах Кідрука належать також номінативно-стилістичні неологізми, такі як *екотуризм, транскраніальна магнітотерапія, електроенцефалографи, комп'ютерний нейроміограф* тощо [3]. У романах автора трапляються також екзотизми, як от: *сукре, грінго, чурраско, севіче, песо* тощо [3]; а також варваризми, використання яких занурює читача в колорит іноземної країни: *Dreamcapture hostel, catch and release, Carajo!, Chevrolet LUV, Kennedy Norte, Boeing 767, LAN Chile* та ін. [3]. Такі типи експресивної лексики письменник використовує для опису чужоземних національних особливостей життя та побуту, відтворення африканського чи латино-американського місцевого колориту.

Окрім категорій книжної лексики, у романах М. Кідрука трапляється й багато експресивно-маркованої стилістично зниженої лексики, наприклад: «*Ви хочете, щоб я йому*

подякувала за те, що він **роззявив** на мене **рота**?» [5, с.33]; експресивні фразеологізми: «...ця стара відьма **тріпатиме** всім **нерви**, поки не здохне» [78, с. 202].

Розмовна лексика у романах М. Кідрука може виражати позитивне, пестливе («**Із тім'ячка** стирчали ті ж самі пучки **ріденьких**, але старанно зачесаних назад волосин...» [3, с. 363] або ж негативне значення («**Шпиндику**, ти відколи це **матюкаєшся**?» [5, с. 251]. Вагомою частиною розмовної лексики у творах є молодіжний сленг: «**Тину** хтось **париться** тим, щоб вирішити проблему» [5, с. 341]. Найчастіше така лексика використана для емоційної характеристики описуваних предметів, явищ або осіб: «**Чого ти іржеш, парнокопитний?**» [5, с. 202]. Також сленг дає мовленнєву характеристику персонажам.

Емоційна лексика в романах М. Кідрука зазвичай слугує для вираження негативної оцінки, наприклад: «...але на цю мить бажання зацідити у **нахабний писок** хлопця, ...було більшим за цікавість» [5, с. 75]. Використання розмовної та просторічної лексики допомагає автору досягти виразності, відображає емоційний стан героїв, їх настрій. Як різновид просторіччя автор вживає й вульгаризми: «**Сука!** – **вихопилося** у **Віктора**» [5, с. 15]; «**На хріна** було **розвертатися?!**» [5, с. 15]. Табуйована лексика теж трапляється в романах М. Кідрука з метою мовленнєвої характеристики героїв і персонажів. У тексті романів М. Кідрука сленгізми, вульгаризми та обценна лексика функціують із метою показати жвавість і яскравість діалогів між героями, максимально наблизити письмовий текст до розмовної мови сучасної молоді.

Отже, функціонування експресивної лексики в художній мові романів М. Кідрука багато в чому визначається завданнями і жанрово-стилістичними особливостями його творів. Цей тип лексики містить широкі можливості для реалістичного зображення різних соціальних груп, особливостей поведінки та діяльності людей. Саме тому матеріали текстів сучасної художньої літератури можуть слугувати надійним джерелом для вивчення основних форм, різноманітних виявів, властивих живій українській мові.

Список використаної літератури:

1. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування: автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.01 НАН України. Ін-т укр. мови. Київ : Наукова думка. 2006. 36 с.
2. Коваль Т. Л. Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови. Київ : Наук. думка, 2011. С. 468 – 476.
3. Кідрук М. Бот. Гуаякільський парадокс. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kidruk_Maksym/Bot_Guaiakilskyi_paradoks/
4. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди. URL: <http://flibusta.is/b/592869/read>
5. Кідрук М. Не озирайся і мовчи. URL: <http://testlib.meta.ua/book/310085/read/>
6. Мойсієнко А. К. До питання про експресивність. Стилїстика української мови. Київ, 1990. С. 25 – 28.